

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Ústav pomocných věd historických a archivnictví

NEUROLOGICKÁ KLINIKA

Seminární práce k předmětu Vybrané problémy českého archivnictví II.

Autor: Bc. Irena Mikešová
UČO: 428297
Typ studia: prezenční
Ročník: 4. ročník
Počet znaků: 20 373

Brno
2017

ZDROJ: Archiv Masarykovy univerzity, fond HIII Sbíрка historické dokumentace, Psychiatrie, 341/6

Vznik a rozvoj psychiatricko-neurologické kliniky

70. a 75 let univerzitní psychiatrické kliniky v Brně, s. 5–8.

Red. Jaromír Švestka, Milan Bouchal, Eva Češková.

Dosavadní psychiatrické pozorovací oddělení bylo po vzniku Masarykovy univerzity přeměněno na kliniku pro duševní a nervové choroby se sídlem v Zemské nemocnici u sv. Anny na Pekařské ulici.

Počátky psychiatrické péče v Brně, jež moderním rozvojem vyústily ve vznik psychiatrické kliniky, se datují do 15. století. Tehdy v brněnských špitálech byli ošetřováni i duševně nemocní. Svědčí o tom i údaj v Ludvigově kronice,¹ v níž je zápis z roku 1597, který mluví o „kleci pro blázný“ na Zelném trhu. Další údaje o přijímání duševně chorých do nemocnice U milosrdných bratří pocházejí z roku 1748.

V lednu roku 1748 vznikl z původního kláštera dominikánek u sv. Anny všeobecný nemocniční i ošetrovací ústav na Pekařské ulici o celkové kapacitě lůžek 405, z nichž bylo nejprve 5 posléze 16 lůžek určených pro duševně nemocné. V této nemocnici tak vznikl Ústav pro pomatené, který se postupem času rozrůstal a rozvíjel, avšak ošetrovací metody byly málo humánní. Pomatenci byli umístěni v izolovaných celách, připoutáni řetězy ke zdi, a i jinak fyzicky omezováni. K pozitivnímu obratu došlo až po výstavbě nové Zemské nemocnice u sv. Anny, kdy bylo zřízeno samostatné „choromyslnické“ oddělení v čele s lékařem-primářem a duševně nemocní pacienti byli ošetřováni jako jiní pacienti. Jelikož oddělení začalo brzy kapacitně nedostačovat, vznikla roku 1863 psychiatrická léčebna v Brně-Černovicích.

Po vzniku Československé republiky byl tento ústav přeměněn na psychiatrickou a později psychiatricko-neurologickou kliniku. Jejím prvním přednostou se stal roku 1922 prof. Karel Bělohradský (18. 1. 1889 – 12. 3. 1929, funkční období 1922–1929) a jeho prvními asistenty byli dr. Růžena Piťhová a dr. Zdeněk Lauterer. Dalšími přednosty kliniky se stali dr. Hubert Procházka (19. 10. 1885 – 18. 10. 1935, funkční období 1929–1935), dr. Karel Popek (2. 7. 1899 – 14. 1. 1971, funkční období 1935–1937), dr. Miroslav Křivý (23. 1. 1896 – 23. 4. 1942, funkční období 1937–1939), dr. Karel Popek (funkční období 1945–1948), dr. Zdeněk

¹ Kronika brněnského lékárníka Jiřího Ludwiga (1574–1603) je dnes uložena v Archivu města Brna ve fondu Archiv města Brna, Sbíрка rukopisů a úředních knih města Brna pod sign. 7245.

Lauterer (22. 4. 1891 – 22. 2. 1958, funkční období 1948–1955), dr. Josef Hádlík (23. 3. 1906 – 23. 3. 1974, funkční období 1956–1971), dr. Karel Náhunek (4. 9. 1921 – 8. 2. 2006, funkční období 1971–1987).

Od počátku své činnosti se tato nově vzniklá klinika setkávala s provozními potížemi ve stísněných prostorech. Prof. Karel Bělohradský docílil zakoupení dvou menších starších budov na Školní a přilehlé Anenské ulici a prosadil jejich adaptaci na psychiatricko-neurologickou kliniku, která svůj provoz zahájila ke dni 15. listopadu 1931. V té době byl již novým přednostou dr. Hubert Procházka.

Za 2. sv. v. byly zrušeny univerzitní kliniky a primářem psychiatrického nemocničního oddělení u sv. Anny se stal dr. Zdeněk Lauterer.

Po válce povolilo Ministerstvo školství a osvěty zřízení samostatné psychiatrické a neurologické kliniky, k čemuž došlo roku 1948, a od roku 1954 vznikla i samostatná katedra psychiatrie. Práci kliniky i katedry zaktivizoval nový přednosta psychiatrické kliniky prof. Josef Hádlík, jenž otevřel elektroencefalografickou a psychofyziologickou laboratoř. Jeho snaha vyvrcholila v postavení nové moderní budovy psychiatrické kliniky v Brně-Bohunicích, která byla otevřena roku 1965. Hádlík také podnítil vznik psychoterapeutické školy a roku 1964 bylo založeno při katedře psychiatrie oddělení lékařské psychologie, v jejímž čele stál doc. Milan Bouchal.

Roku 1971 vystřídal dr. Josefa Hádlíka prof. dr. Karel Náhunek, který založil psychofarmakologickou školu, kterou také určitou dobu řídil.

Moderní doba se zaměřuje na modernizaci kliniky a dosažení vědecko-technického rozvoje poznání. Jsou zaváděny nové diagnostické a léčebné metody, výpočetní technika, je modernizována pedagogická práce a zintenzívněna vědecko-výzkumná činnost. Součástí psychiatrické kliniky je dnes oddělení lékařské psychologie a pedopsychiatrie, ordinace sexuologická a protialkoholní a úsek psychiatrické rehabilitace.

ZDROJ: Archiv Masarykovy univerzity, fond A3 Lékařská fakulta, Psychiatrická klinika, kart. 11, sign. O-3, inv. č. 152, nefoliováno

Rozdělení kliniky na kliniku pro choroby duševní a kliniku pro choroby nervové (1948)

Zpráva komise o rozdělení kliniky neurologicko-psychiatrické – členy komise byli rektor Dr. Václav Neumann, prof. Dr. Otakar Teyschl, Doc. Dr. Karel Popek, Doc. Dr. Kohout

Doc. Dr. Karel Popek podal profesorskému sboru návrh, aby byla dosavadní neurologicko-psychiatrická klinika rozdělena na čtyři samostatné organizační celky, a to na psychiatrii, neurologii, sociální psychiatrii a dětskou neuropsychiatrii. Přidal také úvahy o jejich vhodném umístění a personálním obsazení.

Dr. Popek se ve svém návrhu snažil udržet těsnější organizační i místní soudržnost mezi plánovanými celky. V rámci dosavadních organizačních jednotek se klinika měla prozatím rozdělit na dvě samostatné složky, a to na neurologickou kliniku, k níž by bylo připojeno oddělení infekční a traumatologické neurologie, a psychiatrickou kliniku se sociální psychiatrii s oddělením pro mladistvé.

Podání žádosti na Ministerstvo školství a osvěty a zaslání návrhu

Dne 17. března 1948 podal děkan Lékařské fakulty Masarykovy univerzity prof. Dr. Josef Podlaha žádost na Ministerstvo školství a osvěty o rozdělení kliniky na dvě samostatné kliniky dle návrhu, který dne 11. března 1948 schválil profesorský sbor.

V žádosti je uvedeno, že při Lékařské fakultě Masarykovy univerzity zůstala dosud jako jediná v Československé republice společná klinika pro duševní i nervové choroby, a že doposud nebyla rozdělena. Zatímco na ostatních lékařských fakultách v Československé republice fungují oba obory lékařské vědy odděleně. Proto Lékařská fakulta brněnské univerzity žádá o jejich rozdělení, které by proběhlo dle uvedeného návrhu.

- každá z klinik bude mít svého přednostu a asistenty
- obě kliniky do výstavby nové budovy nemocnice v Brně na Žlutém kopci zůstanou v dosavadní budově (na Anenské ulici), rozdělí si však místnosti následovně:

- psychiatrické klinice mají připadnout pokoje č. 16, 17, 24 a 25 s příslušnými vedlejšími místnostmi a dva uvolněné asistenční pokoje ve 3. poschodí
- neurologické klinice mají připadnout pokoje č. 9, 10, 11, 15, 18 a 20 a dva uvolněné asistenční pokoje ve 3. poschodí
- všechny ostatní místnosti nemocnice a zařízení zůstanou společná a budou sloužit oběma klinikám, jedná se o:
 - společnou ambulanci s boxovým zařízením
 - společná knihovna
 - společné místnosti a zařízení pro hydro- a elektrickou terapii
 - společná ligurologická a chemická laboratoř
 - společný velký sál ve 3. poschodí budovy jako fotografická a historická laboratoř pro obě kliniky
- správní kancelář se vším kancelářským personálem, vrátným, umývačkami a nosiči nemocných budou společné pro obě kliniky
- ošetrovatelský personál na dosavadních místnostech pro duševně choré připadne psychiatrické klinice, ošetrovatelský personál na dosavadních neurologických pokojích připadne neurologické klinice
- přepažením dosavadní velké pracovny přednosta kliniky vzniknou dvě nové místnosti, které budou sloužit jako pracovny přednostů obou klinik, společný předpokoj bude využívá jako společná čekárna
- dosavadní poradna pro alkoholiky bude přiřčleněna k psychiatrické klinice, poradna pro „úchylnou“ mládež připadne k neurologické klinice

Rozhodnutí Ministerstva školství a osvěty

Ministerstvo školství a osvěty vyhovuje děkanství Lékařské fakulty Masarykovy univerzity a povoluje rozdělení kliniky duševních a nervových chorob Lékařské fakulty na dvě samostatné kliniky, na kliniku duševních chorob a kliniku nervových chorob.

Ministerstvo zároveň bere na vědomí, že nebudou s návrhem o rozdělení klinik spojeny žádné trvalé vyšší náklady, ani personální, ani věcné. K provedení bude třeba provést několik opatření a menších stavebních úprav. Ministerstvo také očekává konkrétní návrhy na rozdělení i personální obsazení.

ZDROJ: Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 Rektorát Masarykovy univerzity, Osobní fondy – Zdeněk Lauterer, kart. 104/2106, nefoliováno

Zdeněk Lauterer

Onemocnění Zdeňka Lauterera

Děkanát Lékařské fakulty oznamuje, že dne 19. prosince 1952 onemocněl prof. Mudr. Zdeněk Lauterer, přednosta psychiatrické kliniky. Jmenovaný leží v ošetřování na III. interní klinice.

Dotazník podle Ministerstva školství a osvěty ze dne 2. dubna 1946. Jmenování státních zaměstnanců, zjištění jejich národnosti, státoobčanství a mravní spolehlivosti.

Zdeněk Lauterer se narodil dne 22. dubna 1891 v Praze.

Vychodil obecnou školu v Praze, poté studoval Akademické gymnázium v Praze I, roku 1910 získal maturitu. Plnou kvalifikaci získal na Lékařské fakultě Karlovy univerzity v Praze, svůj doktorát získal dne 26. listopadu 1921. Habilitoval pro obor psychiatrii a neuropatologii na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity dne 12. února 1948, na jejíž klinice pro duševní choroby Státní fakultní nemocnice vykonával od roku 1. dubna 1950 funkci přednosta.

Oženil se dne 8. června 1930 s doktorkou Miladou Fleischerovou, narozenou dne 6. září 1900. Z manželství se jim narodil syn Pavel (25. srpna 1933), který studoval na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity, a dcera Marta (2. října 1935), posluchačka Institutu tělesné výchovy a sportu.

Za 1. sv. v. byl domobrancem u tehdy 8. zeměbranného pluku rakousko-uherské armády (16. listopad 1916 – 31. prosinec 1918).

Působil jako asistent Lékařské fakulty, nejprve na Karlově univerzitě, poté na univerzitě v Brně (1. listopad 1920 – 30. listopad 1932), jako zemský ústřední lékař poté primář v Brně (1. březen 1934 – 30. září 1947) či smluvní poradenský, pokladní a železniční lékař (1. březen 1932 – 28. únor 1934). Od 1. dubna 1950 vykonával funkci přednosta psychiatrické kliniky a působil i jako vysokoškolský učitel na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity.

Doposud nic knižně nevydal. V té době ale pracoval na díle *Základy lékařské psychologie a psychopatologie*. V nejbližší době se také chystal vydat skripta ze speciální psychiatrie pro posluchače lékařských věd. Publikoval sedm odborných článků v lékařských časopisech a zabýval se Pavlovou naukou a její aplikací na psychopatologii a psychiatrii.

Dne 28. května 1948 mu bylo uděleno *veniae docendi* pro obor psychiatrie a neuropatologie na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity.

ZDROJ: Archiv Masarykovy univerzity, fond HIII Sbirka historické dokumentace, Psychiatrie, 341/6

Hubert Procházka

70. a 75 let univerzitní psychiatrické kliniky v Brně, s. 14–18.

Red. Jaromír Švestka, Milan Bouchal, Eva Češková.

Hubert Procházka, řádný profesor lékařské fakulty MU a přednosta psychiatrické kliniky, se narodil dne 19. října 1885 v Kobeřicích u Slavkova. Studoval na 1. českém státním reálném gymnáziu. Po maturitě pokračoval ve studiu na české lékařské fakultě Karlovy Univerzity. Již jako medik pracoval na psychiatrické klinice, kde působil od roku 1912 jako nehorovaný asistent. Promoval dne 21. března 1914.

Za 1. sv. v. působil jako vojenský lékař, po demobilizaci se vrátil na pražskou psychiatrickou kliniku, kde se roku 1922 stal jejím prvním asistentem.

Habilitoval dne 10. ledna 1928 na Lékařské fakultě Karlovy univerzity z oboru psychiatrie na téma *Novodobá hlediska na neurolyues*. Krátce působil jako přednosta psychiatrické kliniky v Praze, než byl dne 30. prosince 1929 jmenován prezidentem jako mimořádný profesor psychiatrie pro Lékařskou fakultu Masarykovy univerzity. Jako řádný profesor byl jmenován dne 31. října 1933 a pro rok 1935 byl zvolen děkanem Lékařské fakulty Masarykovy univerzity.

Ke dni 19. září 1935 byl na Moravě jmenován prezidentem Lékařské komory, což byla vrcholná organizace všech lékařů.

Dr. Procházka se věnoval seurologii, likvorologii a neurolohistologii. Jeho práce se týkají i terapie horečnaté a popudové. Vydal kolem 20 vědeckých prací, v nichž se odráží dokonalá znalost problematiky, důkladnost zpracování, přesnost i zvýšená kritičnost v závěrech.

Prof. dr. Hubert Procházka se stal tragickou obětí svého provolání. Dne 18. října 1935 jej v rušném centru Brna těsně po 13 hodině zastřelil duševně nemocný muž, bývalý pacient psychiatrické kliniky, jenž byl propuštěn na revers.

Psychiatricko-neurologická klinika tak ztratila v prof. Hubertu Procházce významného odborníka.

ZDROJ: Archiv Masarykovy univerzity, fond HIII Sbirka historické dokumentace, Hubert Procházka, 279/32, nefoliováno

Již jako klinický asistent se zúčastnil vynikajícím způsobem vědecké práce v psychiatrii a neurologii. Byl členem Purkyňovy společnosti pro výzkum duše a nervstva v Praze, byl také zakládajícím členem Slovanské společnosti psychiatricko-neurologické a říšskoněmeckého spolu pro psychiatrii.

Po smrti prof. Bělohradského převzal předsednictví Zemského spolu pro péči o duševně úchylné, o něž se aktivně zajímal i po stránce studijní. Společně s Dr. Karlem Popkem a Dr. Zdeňkem Lautererem iniciovali přednáškový kurz o psychopatickém dítěti.

Dne 18. října 1935 byl zastřelen profesor psychiatrie a neurologie Masarykovy univerzity choromyslným úředníkem, který byl proti protestů lékařů propuštěný na revers z ústavu choromyslných do domácího ošetřování. Profesor Dr. Hubert Procházka byl vědecký odborník, který byl vysoce ceněn jak na domácí půdě, tak i v cizině.

Vědecká činnost Dr. Procházky byla obsáhlá a mnohostranná, o čemž svědčí jeho 19 vědeckých prací. Při své práci vycházel z tradice Kuffnerovy školy, svou vědeckou dráhu začal serologickými a biologickými pracemi. Zkoumal a hodnotil novější reakce lues v seru i likvoru, studoval koloidní likvorové změny a ocenil jejich význam pro diagnostiku duševních i nervových chorob.

Věnoval se neurohistologii, svůj věhlas si získal prací o Huntingtonově chorei, i studii čistě klinickými, z nichž vzešly práce o duševních poruchách po epidemickém zánětu mozku či o duševních poruchách v průběhu tělesných chorob.

S Dr. Karlem Popkem napsal práci *O familiární sklerosis multiplex*, kdy usuzuje, že nemoc vzniká asi přenosem specifické infekce na heredodegenerativním podkladě v nervstvu, které je poškozeno jinými chorobami, či pod vlivem zevních infekčních činitelů, a to buď toxických nebo traumatických.

Na brněnské klinice řešil Procházka příčinný vztah úrazu k nervovým chorobám v práci, o čem napsal ve svém díle o *Razkinsonismu pro úrazu hlavy*.

Ve všech svých pracích se snažil proniknout až na kořen problému, jeho závěry se opíraly o logické argumenty a poctivou badatelskou práci. Účastnil se aktivně vědeckých domácích

i zahraničních sjezdů, propagoval myšlenku vědecké součinnosti slovanských národů a byl jedním ze zakládajících členů Slovanského společenstva psychiatrů a neurologů.

ZDROJ: Archiv Masarykovy univerzity, fond HIII Sbirka historické dokumentace, Karel Popěk, 279/84, nefoliováno

Karel Popěk

Karel Popěk, zakladatel brněnské neurologické školy a univerzitní profesor Lékařské fakulty Masarykovy univerzity, se narodil dne 2. července 1899 v Brně.

V rodném městě vychodil gymnázium, maturoval dne 1. února 1918 s vyznamenáním. Nejprve nastoupil na Lékařskou fakultu Karlovy univerzity, poté přešel na nově založenou univerzitu v Brně, kde svá studia dokončil. Promoval dne 30. dubna 1926 a habilitoval se pro obor neurologie a psychiatrie dne 19. března 1936.

V počátcích své lékařské, vědecké i učitelské dráhy podnikl řadu studijních pobytů na předních evropských pracovištích. Navštívil například Paříž, Vídeň, Frankfurt či Mnichov, a na řadu z nich se posléze vracel jako vědecký partner.

Jeho zájem se nesoustředil pouze na neurologii, zasáhl i do jiných hraničních klinických a teoretických lékařských disciplín. Byl také vynikajícím pedagogem, který svým studentům předal mnoho znalostí a rad, vychoval tak řadu skvělých odborníků.

Byl také publikačně činný, vydal řadu odborných publikací i článků, které publikoval jak v domácích, tak i zahraničních periodikách.

V Brně působil také jako přednosta psychiatricko-neurologické kliniky, jímž byl hned dvakrát, a to v předválečných letech 1935–1937 a následně po válce od roku 1945 do roku 1948, kdy byla psychiatricko-neurologická klinika rozdělena na dvě samostatná oddělení.

Jako jedinému brněnskému lékaři udělil prezident republiky Medaili J. E. Purkyně.

Dr. Karel Popěk byl členem výboru neurologické sekce Lékařské společnosti J. E. Purkyně, byl expertem pro neurologii a přednosta neurologické kliniky. Byl i členem Socialistické akademie a působil i v redakční radě časopisu Československá neurologie, působil i jako ředitel Laboratoře pro výzkum anthroozoonos.

ZDROJ: Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 Rektorát Masarykovy univerzity, Osobní spisy, Miroslav Křivý, kart. 305/16, nefoliováno

Miroslav Křivý

MUDr. Miroslav Křivý

Miroslav Křivý se narodil dne 23. ledna 1896 v Nové Říši.

Vychodil 1. české státní gymnázium v Brně, maturoval dne 7. července 1914. Poté nastoupil na lékařskou fakultu Karlovy univerzity, promoval dne 24. dubna 1920.

Během studijních let působil jako demonstrátor fyziologického ústavu Karlovy univerzity, později pracoval na ambulanci pro nervové choroby u prof. Dra L. Haškovce.

Za 1. sv. v. se účastnil tažení na Slovensko, pracoval ve vojenských nemocnicích v Žilině, Ružomberoku a Košicích. Od května do listopadu 1920 pracoval jako domobranecký lékař v Lučenci a Plzni.

Výnosem Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 24. listopadu 1921 se stal klinickým sekundářem psychiatrické a neurologické kliniky prof. Dra Z. Myslivečka při univerzitě Komenského v Bratislavě, od 1. prosince se pak stal i jejím asistentem, jímž byl až do 28. února 1933.

V letech 1924–1925 absolvoval studijní stáž v Paříži, kde pracoval na klinice Charcotově u předních doktorů, navštěvoval i odborné přednášky odborníků z oblasti neurologie a psychiatrie. Dne 10. ledna 1929 habilitoval pro obor neurologie a psychiatrie na univerzitě Komenského v Bratislavě.

Dne 19. března 1937 byl Ministerstvem školství a národní osvěty jmenován řádným profesorem psychiatrie a neurologie lékařské fakulty Masarykovy univerzity. Před tím ale pracoval jako řádný profesor lékařské fakulty univerzity Komenského v Bratislavě. Od 1. července 1930 byl pověřen vedením psychiatrické kliniky lékařské fakulty bratislavské univerzity.

Dr. Miroslav Křivý byl nejprve roku 1933 jmenován mimořádným, o dva roky později pak řádným profesorem lékařské fakulty Komenského univerzity.

Od roku 1930 byl řádným členem Učené společnosti Šafaříkovy, byl členem redakčního kruhu Haškovcovy Revue v neurologii, psychiatrii atd., stálým soudním znalcem z psychiatrie a neurologie při krajském soudu v Bratislavě, členem Sboru pro duševní hygienu Ministerstva zdravotnictví a tělesné výchovy atd.

Za německé okupace byl dne 16. prosince 1941 vzat do zajišťovací vazby, byl umístěn do koncentračního tábora Mauthausenu, kde dne 23. dubna 1942 zemřel.

Jmenování MUDr. Miroslava Křivého řádným profesorem

Zemský úřad v Brně dne 26. března 1937 oznámil MUDr. Miroslavu Křivému, že dle výnosu ministerstva školství a národní osvěty v Praze ze dne 19. března 1937 jmenován řádným profesorem lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně s účinností od 1. března 1937.

Přísahu konal dne 27. dubna 1937 za přítomnosti rektora Masarykovy univerzity prof. Františka Berky a rektorátního rady Antonína Janečka, ředitele univerzitní kanceláře. Rektorátní rada přečetl přísežní formuli, kterou MUDr. Miroslav Křivý opakoval a podáním ruky rektoru Františku Berkovi potvrdil.

Soudní znalectví

V roce 1938 byl MUDr. Miroslav Křivý jmenován soudním znalcem oboru psychiatrie a neurologie a zároveň výkon této pozice nebude prováděn na úkor univerzitních služebních povinností.

Potvrzení Rektorátu Univerzity J. E. Purkyně ze dne 15. 12. 1984

Rektorát Univerzity J. E. Purkyně potvrzuje, že prof. MUDr. Miroslav Křivý, narozený dne 23. ledna 1896 v Nové Říši, od 1. března 1937 působil na lékařské fakultě brněnské univerzity jako řádný profesor psychiatrie a neurologie. Od 1. září 1938 do 31. srpna 1939 zastával funkci děkana fakulty a jako proděkan působil od 1. září 1939 do 31. srpna 1941.

Dne 16. prosince 1941 byl vzat do zajišťovací vazby. Zemřel 23. dubna 1942 v koncentračním táboře v Mauthausenu.